Jensens geniale ungdomsdigt, dette rige, mangfoldige og stærke digt, der har anslået tilværelsens grundakkorder — for at tale Oehlenschlägersk. Men hvis symbolerne er ligesom et med digtets ydre virkelighed — hvad skal Hans Mølbjergs symbolske tolkning så tjene til? Er den så ikke overflødig? Ja, jeg spørger, for jeg kan have taget fejl. »Paa Memphis Station« kan, som andre digte, læses og tolkes på forskellige måder. Hans Mølbjerg har læst og oplevet det på sin måde, og det skulle jeg ikke have indvendt det mindste imod, hvis der ikke var nogle regulære misforståelser i hans tolkning.

*Harry Andersen.*

[1] Chr. Rimestad burde have skrevet *tarvelig* og *sund*. I øvrigt er sund jo her brugt adverbielt! [2] I Leif Nedergaards bog »Johannes V. Jensen« (1943) tales om »de tre lig på tenderen« (p. 154). [3] Trykt i »Verden og Vi«, 1. årg. nr. 1 (8. december 1911). Jf. Leif Nedergaard »Johannes V. Jensen« (1943) p. 154 f. Leif Nedergaard nævner ikke, at det er Alf Henriques der som den første har henledt opmærksomheden på forbindelsen mellem »Æventyret i den fremmede Stad« og »Paa Memphis Station« (i »Tilskueren« 1939 2. halvbind p. 73). Se også min kronik »Paa Brinkly station« (»Politiken« 18.3. 1954) og langt mere indgående min afhandling i »Nordisk tidskrift« XXX 1954 (1955) og XXXI (1955). [4] Se Leif Nedergaard »Dødsproblemet i Johannes V. Jensens digtning« (»Nordisk tidskrift« XXVIII (1952) p. 114 ff. »Paa Memphis Station« omtales p. 118). [5] Se »Fra Stuckenberg til Seedorf« II p. 52.

## ANMELDELSER AF FOLKEVISELITTERATUR

*Paul G. Brewster: „The Two Sisters". FFC 147. Helsinki 1953. 101 s.*

Visen om »Den talende strængeleg« (DgF 95; Child nr. 10) synes kun at være kendt i Norden, England-Skotland og Nordamerika. Den har tematisk slægtskab med æventyret »The Singing Bones« (AT 780), en cante-fabel, hvis særlige udbredelsesområde synes at være Mellem- og Sydeuropa. De to traditionsgrupper er tidligere blevet undersøgt af Lutz Mackensen (»Der singende Knochen«, FFC 49, Helsinki 1923), der mener at have fundet traditionens hjemsted i det flamske kulturområde, hvor den skal være opstået i førkristen tid i en form, der minder meget om den danskes vises indhold.

Brewsters undersøgelse omfatter kun det nordiske og anglo-amerikanske visestof. Ganske vist giver han i kap. III (»Analogues of the Ballad Story«, s. 54 ff.) en del referater af den omtalte cante-fabel, men den europæiske del af dette stof er, bortset fra en ungarsk variant, kun engelske referater af Mackensens materiale, og der er ikke gjort noget forsøg på at behandle de to grupper som en helhed. Man har nærmest det indtryk, at Brewster betragter dette kapitel som et nødvendigt onde, og dette indtryk forstærkes, når man opdager, at han ikke har medtaget en ny græsk variant, som han i st. f. har trykt i »Maal og Minne« 1953. I det nævnte kapitel har Brewster dog gjort vesteuropæisk videnskab den tjeneste at referere prof. Solymossy's historisk-geografiske undersøgelse fra 1925. Som en lille forglemmelse fra forfatterens side kan nævnes, at han i dette kapitel (s. 65) også medtager et referat af en svensk visetekst, der allerede er refereret i kap. II »Abstracts of Variants« (s. 42, var. GS *B*).

I bibliografien mangler man et par værker, som forfatteren har gjort meget brug af i undersøgelsen, nemlig Liestøls undersøgelse i »Maal og Minne« 1909 og forfatterens egen bog »Ballads and Songs of Indiana« (Bloomington 1949), hvor der bl. a. nævnes en undersøgelse af A. Taylor, der synes at være den første, som har gjort opmærksom på, at de nordamerikanske varianter stammer fra den engelske og ikke den skotske tradition (Journal of American Folklore bd. 42, 1929). I bibliografien savner man også Tristram P. Coffin's »The British Traditional Ballad in North America« (1950), hvor der s. 38 ff. findes et ganske interessant forsøg på at bestemme visens amerikanske undertyper, delvis på grundlag af et arbejde af Ph. Barry, som anvendes i undersøgelsen, men ikke nævnes i bibliografien. Den alvorligste mangel er dog, at forfatteren ikke synes at have kendt en undersøgelse af H. Parker (Journal of American Folklore bd. 64, 1951). I denne artikel forsøger Parker at bevise, at visen ikke (som Liestøl antog) er vandret fra England til Norden, men derimod fra Norge-Færøerne til England. Brewster når til samme resultat, idet han dog indsnævrer startområdet til kun at omfatte Norge (s. 81).

Brewsters undersøgelse er bygget op efter geografisk-historiske linjer med mange af de sædvanlige, men subjektive diskussioner af enkeltheder. S. 68 f. gives en oversigt over den finske skoles midler og mål: »the construction of an archetype, the original form of the story from which all the multiform versions could have derived«. I indledningen er han dog så radikal, at han under omtalen af »the original ballad« skynder sig at tilføje, at »the term 'original' is, of course, used with reservations, and means merely that the trait to which it is applied is the earliest to which we can point« (s. 3). Man skal vist være født monografist for at forstå denne fine distinktion mellem en archetype-rekonstruktion og en originalform, som man konstruerer ved at sammensvejse de motiver, man antager at være de ældste!

Forfatteren kommer til det resultat, at de norske varianter er dem, der har bevaret de fleste primitive træk, hvoraf han slutter, at de svenske og danske varianter stammer fra Norge, hvorfra en ballade også har ført traditionen til Færøerne og derefter til Island. Både den engelske og den skotske tradition er kommet fra Norge engang i tiden 9.-14. århundrede; men de engelske varianter stammer fra en anden kilde, sandsynligvis en nu forsvundet vise. Fra England er visen så kommet til Nordamerika.

Brewster slutter sig til Solymossy's teori om, at dobbelttraditionen (vise og cantefabel) er opstået i Østeuropa, sandsynligvis i Polen (s. 81). I 1923 hævdede Mackensen, som omtalt, at traditionens hjemsted var Flandern (den »flanderske« teori var dengang den store mode blandt tyske folklorister). I 1931 var Krohn nået til det resultat, at historien og visen havde Indien som urhjem. Hvis man lever længe nok, vil man sikkert opleve den dag, da en ny monografist v. hj. a. samme metode får urformen — eller originalformen — placeret et fjerde sted.

Inden dette sker tør man måske håbe, at Brewster eller en anden amerikansk folklorist finder det umagen værd at foretage en deskriptiv regionalundersøgelse af visen i Nordamerika, hvor den stadigvæk synes at leve i bedste velgående.

*L. Bødker.*

*Iivar Kemppinen: The Ballad of Lady Isabel and the False Knight. Akademiska bokhandeln, Helsinki 1954. 301 s., ill. Disputats.*

Denne monografi over folkevisen »Kvindemorderen« (DgF 183; Child no. 4) bygger på 1865 varianter, af hvilke hovedparten, ialt 1691, er optegnede i Europa, medens de øvrige stammer fra forskellige europæiske redaktioner: en russisk type er optegnet i Sibirien, en fransk redaktion er fundet i Nordamerika, en spansk i Vestindien, en anden spansk i Sydamerika, og en skotsk version har skabt tradition hos både hvide og sorte i Nordamerika, samt i Australien (s. 180 f.).

Denne statistik må dog behandles med en vis varsomhed, eftersom forfatteren også medtager en række 'litterære varianter', dvs. viser, der er digtede af nyere folklorister, f. eks. G. Kalff's flamske tekst (s. 17, var. GF-D 17) og E. v. d. Recke's gendigtning (s. 51, var. GD 17). Af tvivlsom videnskabelig værdi er vel også Sv. Grundtvig's danske oversættelse af en skotsk vise (s. 62, var. GSc 6).

Visen handler som bekendt om en jomfru, der af en ungersvend (ridder, etc.) bliver lokket ud i skoven (til søen, til galgen, etc.), hvor han dræber hende, eller hvor hun slår ham ihjel. Dette tema er udvidet på forskellig måde, så der er fremkommet en del undertyper eller redaktioner, hvis relative alder forfatteren søger at bestemme, for derved at nå frem til urformen.

Forfatteren hævder, at enhver vise oprindeligt er en subjektiv skabelse af en individuel poet (s. 221). Denne individuelle vise vandrer over både nationale og sproglige grænser og kan i de nye kulturområder blive mere eller mindre forandret i form og indhold, så den næsten kan betragtes som en ny vise, eftersom »the individual who first performs in his own language the folk poem of another cultural or linguistic area follows the general practice of singers of folk poems: he adapts it to his own environment, his own period, and even to his own personal taste; he may leave out something that is unfamiliar, strange and difficult to understand and on the other hand add familiar and local traits« (smst.). Men disse oversættere er heldigvis traditionsbundne: »the basic features, basic motives and basic idea of the poem, the very things that have inspired him to 'translate' the poem into his own language, remain as evidence of a theme that is related in greater or lesser degree to the original theme. The translation, in such cases, is both imitative and creative versification« (s. 222).

De citerede betragtninger er sikkert rigtige, sålænge det drejer sig om en enkelt type, hvis bevarede redaktioner og varianter kan bestemmes med nogenlunde sikkerhed. Sværere bliver det at få hold på de redaktioner, som nyere bearbejdere kan have digtet på grundlag af det ældre tema, og som kan udvikle sig til selvstændige typer indenfor samme tema-kreds. Ved at holde sig til een type har forfatteren draget for snævre grænser for sin undersøgelse, og man må endnu engang citere prof. v. Sydow's ord om, at man ikke skal undersøge enkelttyper, men type-grupper med samme grundtema. På den anden side skal det også siges, at det er opløftende at se en monografist, der for en gangs skyld anerkender traditionsbærernes skabende indsats.

Kemppinen fortsætter disse teoretiske betragtninger med at stille en

række spørgsmål, som efter anmelderens mening ikke kan besvares: »Accepting all this, we can, for each new form of the ballad . . . introduced in the variant analysis, pose the questions: by whom and when was this new form introduced? And, arriving at the initial source of the ballad: by whom and when was this ballad composed?«

Og så kommer forfatterens hovedthesis, der viser den historisk-geografiske skole i al sin glans: »to the scholar, the ballad or some other product of folk poetry illustrates the social background of the poet; he can place the cultural milieu introduced by the ballad in its historical setting. It is this observation that brings the scholar closer in his search to the original singer of the poem; sometimes it even enables him to prove that the poem is the work of a man or a woman, that love or hate was his cosuming passion, that the poet was learned or of humble birth, etc.; in other words, from the poem we can trace its creator, even if we cannot name him« (s. 222). — Dette er efter anmelderens mening både en håbløs opgave og en halsløs gerning, og lettere bliver det jo ikke, når det — som i dette tilfælde, ifl. forfatteren — drejer sig om en vise, der er blevet af-mytiseret: »When an artistic creation, let us say one that has survived for a thousand years as folk poetry in ballad or some other song form, has lived for centuries and through different eras it is only natural in most cases that its original idea and factual content should fade into obscurity, grow strange and even incomprehensible to the singer of later times« (smst., cf. s. 263 ff.). Det er vanskeligt at se forbindelsen mellem dette udviklingsskema og den ovenfor citerede påstand om, at viserne altid bevarer 'the basic features, basic motives and basic idea'. Man aner her den personlighedsspaltning, der synes at være monografisternes særlige kendetegn: På den ene side en praktisk og fornuftig fremlæggelse af stoffet med klare motivoversigter — og på den anden side en ulyksalig hang til at presse stoffet ind i et hypotetisk udviklingsskema, der kun har interesse for forfatteren og hans eventuelle opponenter.

Stoffet er ordnet geografisk og indenfor de enkelte områder efter viseredaktioner. Derefter følger (s. 180 ff.) en sammenlignende analyse, som afsluttes med en summarisk oversigt (s. 211 ff.), der fører frem til visens grundform (s. 218) og en redegørelse for de forskellige redaktioners videnskabelige værdi: »The popular forms of the ballad which seem to contain the most original materials are the so-called *old Germanic forms*, to which belong in my opinion the *Halewijn Form*, the *Old Danish* and *Old Swedish Form* and the *Norwegian Form*. Furthermore, fairly purely preserved original elements occur in the Scottish-American-Australian forms, in the French-Walloon *Renaud* Form, the *Newer Danish Form* and the Estonian forms; they are somewhat less clearly preserved in the *Nicolai Form*, the *Older* and *Newer German Form*, the Romance, Hungarian and Slavic forms associated with them and in the Finnish forms. But the further we proceed peripherally from the old Germanic forms the fainter become the original elements« (s. 219).

Dette lange kapitel er fuld af hypotetiske påstande, som undertiden strider mod oplysningerne i variantoversigten, hvilket iøvrigt ikke forbavser, når man kender skolens arbejdsmetoder. Tag f. eks. forfatterens påstand, at »the variant analysis shows the Germanic-Walloon-Romance

names to be fairly consistent in that the principal characters, with some exceptions, are a *knight* and a *king's daughter*, which follows the usage of genuine chivalric poetry« (s. 181). Analyserer man de grupper, der ifl. forfatteren indeholder det mest originale materiale, finder man i Halewijn-formen (GD-F 1-17) 13 varianter med en prinsesse som kvindelig hovedperson, af disse er en var. et flyveblad (1783-) og en anden er en litterær variant; til samme gruppe hører desuden 18 tyske varianter (GG 1-18), af hvilke ingen nævner en prinsesse. Af de ældre nordiske former (GD 1-17; GSw 1-4; GN 1-3), ialt 24 varianter, synes kun 2 at handle om en prinsesse, idet forf. ved begge (GD 6,9) tilføjer »king's daughter« i parenthes — den ene af disse varianter er iøvrigt et flyveblad fra omkr. 1800. Den fransk-vallonske Renaud form (s. 67 ff.) er repræsenteret med 31 var., af hvilke 8 var. (heriblandt en litterær var.) nævner en prinsesse. Den yngre danske form (s. 51 f.) møder med tre varianter, der alle handler om en pige. De estiske varianter (s. 128 ff.), ialt 148 optegnelser nævner ingen prinsesse. Og endelig møder den skotsk-amerikansk-australske form (s. 59 ff.; 160 ff.; 179) med ialt 137 varianter, af hvilke 5 nævner en prinsesse, medens yderligere 10 er usikre, eftersom forf. har sat »king's daughter« i parenthes.

Af 378 varianter i disse grupper handler 20 om en prinsesse, medens yderligere 12 varianter er usikre; cf. statistikken. Man bliver derfor lidt forbavset, når man når frem til forfatterens konklusion: »In the original ballad the maid was a *king's daughter*« (s. 211). — Enten har forfatteren tilbageholdt de nødvendige oplysninger i variantoversigten; thi ellers kan man ikke forklare ovenfor citerede påstand om, at hovedpersonen »with some exceptions« er en prinsesse; eller også har han presset stoffet på en utilbørlig, uvidenskabelig måde, hvilket vel er det mest sandsynlige, når man kender skolens metoder.

Et andet eksempel på samme metode finder man s. 211, hvor forfatteren hævder, at »the knight of the ballad is a *nocturnal rider*«, hvorefter han nævner en række navne eller standsbetegnelser på den mandlige hovedperson: Halewijn, Ulinger, Ulrich, Adelger, Renaud, handsome sailor, elf knight, false-hearted knight, villain, wretch, green hunter, Cossack, soldier, sailor, bargee, singing or whistling rider of the name Jaś, son of Mantu, Hannus the German from Island, Kauko, Vietrikkä the Ruddy and Jürg. Denne oversigt suppleres (s. 238 ff.) med en redegørelse for skurkens »general basic features« og »special features«. I første gruppe omtales bl. a. at 'the false knight is a nocturnal rider or some other wanderer of the night; night is his time of action . . . having killed him the maid considers her deed justified«. Det sidstnævnte motiv kan man godkende uden videre; de to førstnævnte beviser forf. med en almindelig henvisning til variantfortegnelsen — anvender altså samme metode som i den ovennævnte eksempel om den kvindelige hovedpersons stand. Kemppinen anvender her endnu engang den specielle metode at klare sine postulater med en almindelig henvisning, medens han ellers, når det gælder bimotiver, er meget omhyggelig med at give varianthenvisninger. Man har det indtryk, at han i sit stille sind håber, at læseren vil tro ham på hans ord og undlade at kontrollere hans påstande. Gør man det i dette tilfælde viser det sig desværre, at handlingen kun i ganske få tilfælde finder sted om natten, og dette træk synes kun at

være nogenlunde udbredt i de finske og estiske varianter. I oversigten over de »special features« nævnes *Zauberkönig Halewyn* i een variant, *der Elf* (1 var.), *der Wassermann* (1), *the elf knight* (3 var.) og *djævelen* (3 var.). I de øvrige fortælles historien en troløs (false-hearted) mand, elsker, ridder (52 var.), en røver, en sigøjner, osv., og desuden får vi at vide, at han en djævelsk latter, har en budbringer, våbenbærere, tjenestepige eller familie. På dette tvivlsomme grundlag opbygger Kemppinen et postulat af store dimensioner: »So consistently has oral transmission preserved the above-mentioned names, epithets and features in the different regions, for perhaps nearly a thousand years, that they must be numbered among the basic features of the ballad of the *false knight*, the features that in one form or another portray the principal character of the ballad. We can conclude that at the time the ballad originated a mythical being still lived in the consciousness of the people, in their traditions, on whom the names, epithets and features of the ballad fit. Accepting this, who was the *nocturnal rider Heer Halewijn* (Flemish Heer = *gentleman* or *crowd*), what is the tradition on which the ballad is based?« (s. 241 f).

Til dette kan man kun sige, at traditionen udmærker sig ved en udpræget mangel på fasthed (cf. oversigterne s. 181-211; 238-41), at man på grundlag af den mandlige hovedpersons navn og karakter ikke kan bevise, at det drejer sig om et mytisk væsen — snarere modsat, at skurken opererer i fuld dagslys i de mest originale redaktioner, at de ældste kendte varianter stammer fra tiden omkr. 1550 (s. 264), og at kun en stærk tro kan få en monografist til at prøve at klare springet fra ca. 1550 til omkr. 1100 A.D. — nogen springstok i form af viden har han i alle fald ikke. De fire ældste varianter (s. 264: var. GD 1, RS 1, Gg 19, 20) indeholder ingen mytiske træk, hvis man da kan tro på variantoversigten, og de to nævnte, tyske varianter er skillingstryk, hvilke man som bekendt skal behandle med en vis varsomhed, når det drejer sig om at bestemme tekstens oprindelige form — en opgave, der iøvrigt er håbløs. Det samme gælder Halewijn-formen, der i det ovenfor citerede afsnit pludseligt rykker frem på første plads med forfatterens retoriske spørgsmål om Heer Halewijn. Den ældste, daterede tekst i denne gruppe er et skillingstryk fra J. Thys, 'boek-drukker op de Vlas-merkt, t'Antwerpen', s. a. (1783-1854), altså et ungt skillingstryk med en viseform, der har været kendt i Flandern omkr. 1836 (GF-D 2). Af de 16 flamske varianter (fraregnet den litterære gendigtning GF-D 17) har 10 var. navnet Halewijn i forskellige former; de øvrige har navnene Generolmus (2 var.), Roland (2 var.), Jan Alberts (1) og Amberecht (1 var.). I den tyske Halewijn-gruppe, der er lokaliseret til Westphalen og Rhin-provinserne (GG 1-18) finder man overhovedet ikke navnet Halewijn. Der foreligger altså den mulighed, at skillingstrykket har skabt en lokal flandersk tradition med navnet Halewijn. Men den mulighed har forfatteren ikke tænkt på. I stedet for ophøjer han dette unge skillingstryk til den mest originale form og søger derefter hjælp hos filologerne (s. 242 ff.), som har fundet ud af, at *Herlewin* er det samme som *friend of Herla* (*member of the Wild Host*), *rascal<demon, devil*, medens *Herlewine* betyder *the household of Herla*. Begge ord skal tilhøre en stor romansk-germansk ordfamilie: *Mesnie Hellequin* (*family of Hell*), *Halequin* . . .

»All these have the general popular meaning of some kind of *demonic being*, a *nocturnal rider* and *his host . . a member of the aerial riders . . . a knight* who must wander during the night until cock-crow, *the devil, the Evil One, Satan*« (s. 242 f.), osv. osv., indtil Kemppinen når frem til, at det er *the devil's son*, der som *nocturnal rider* har specialiseret sig i kvinderov, og som bliver dræbt på arbejdspladsen (cf. s. 218; grundform, motiv b.).

Det er meget muligt, at filologerne kan bevise, at Halewijn er en afdød søn af djævelen; men forekomsten af dette navn i nogle få, yngre tekster beviser da ikke, at det drejer sig om en mytisk vise, sålænge alle andre træk tyder på, at dette ikke er tilfældet. Ganske vist hævder forfatteren — som tidligere nævnt — at det er naturligt for en vise »in most cases that its original idea and factual content should fade into obscurity, grow strange and even incomprehensible to the singer of later times« (s. 222), men dette er et postulat, og selvom det var rigtigt, giver det bevarede stof ingen nøgle til visens mytiske fortid. Hele denne udviklingslinje er en ønskedrøm.

*L. Bødker.*

*Four-and-forty. A selection of Danish ballads presented in Scots by Alexander Gray. Edinburgh, The University Press, 1954. XXXII + 184 s.*

Det er ikke en ny idé, matematikeren og nationaløkonomen Sir Alexander Gray har fået, når han vælger lavlands-skotsk til sine oversættelser af 44 velvalgte danske folkeviser. Den første mere kendte af de ikke få mænd, der har foretaget sådanne oversættelser, Robert Jamieson, valgte for 150 år siden det samme sprog (se DSt 1931, 113 ff.); men de fleste britiske udgaver har dog været på, hvad man i skyndingen kunne komme til at kalde »engelsk«. Sir Alexander ville ikke påskønne denne terminologi; indledningen, i hvilken man venter at finde en introduktion til visernes verden, er nemlig mest en redegørelse for oversætterens stilling til det engelsk-skotske modsætningsforhold i sproglige spørgsmål, og han melder sig der som modstander af de skotske isolationister og kritiserer forsøgene på at opfatte skotsk som andet og mere end den mest betydningsfulde af de engelske dialekter. Imidlertid mener han, at folkeviserne ville tabe deres karakteristiske duft ved oversættelse til standard-engelsk, og tilsigter derfor »to tell the tale as a Scots balladist would have told the tale, had he decided to add it to his repertory«; og når en ballade synes ham at falde særlig godt ind i britisk visedigtnings atmosfære, tager han skridtet fuldt ud og »oversætter« sted- og personnavne. Dette er dog sjældnere, i reglen beholdes navnene og deres fremmede kolorit.

Videnskabelige prætentioner har bogen ikke. Dens basis er de gængse folkelige udvalg fra Olrik til Frandsen, og viserne introduceres med let hånd, ofte med forfriskende ukonventionelle og ironiske bemærkninger til handlingen; efter hver vise findes nogle skotske gloser, som ikke-skotske (altså fx. engelske!) læsere kan være glade for at få oversat. Som et udvalg til almindelig læsning er bogen tiltalende, også i udstyr.

Om konsekvensen og rigtigheden af det skotske sprog skal vi ikke udtale os; derimod tør man sige, at man føler sig ganske godt hjemme ved læsningen af disse oversættelser; og Sir Alexanders kendskab til det danske visesprog synes at være grundigt nok til at lede ham udenom faldgruberne; det er næppe misforståelse, men bevidst (og ikke uheldig) omskrivning, når »Der falder rim alt ud med å,/ sæl er den svend, god lykke kan få« oversættes »Frae the leafless trees the cauld rain dreeps:/ Happy, wha guid-luck grips and keeps!« (Jomfru i hindeham, nr. 24); thi i Ebbe Skammelsen (nr. 14) er »rimen« oversat ved »haar« med note: sea-mist; »Silde om den aften,/ rimen han faldt på« bliver til: »It was late when the haar blew in frae the sea,/ And creept ower the countryside«. (En lapsus er det derimod, når i samme vise udtrykket »hans *fader . . bad, han skulle gå og skænke*« bliver til »*his father . . bade him* drink and eat«).

Citatet med »rimen« er iøvrigt et godt exempel på et træk ved denne oversættelse, der i en vis forstand måske ikke er en forringelse, men som dog er en afvigelse fra visernes stil: tendensen til at gøre formeludtryk og -strofer fyldigere. Oversætteren kan have ret i, at læseren måske vil irriteres af et sæt formler, han ikke kender fra sit eget lands visesprog; men det berettiger næppe til de kraftige om- eller rettere ind-digtninger, han foretager. Da således Nilus og Hillelille (nr. 6) af uvejret tvinges ind i hr. Peders gård, sker det med en formel, man næsten blues ved at optrykke: »Det var bolde hr. Nilus,/ han kom der ridende i gård:/ ude står herre Peder,/ han var vel svøbt i mår«. Senere beskrives ankomsten til Hedingsholm med samme strofe, blot med ændringen »hans søster kær«. I den ny oversættelse hedder det: »Into the yaird Sir Nilus rade,/ Sae fearless aye, and sae bauld./ There stude Sir Peter, grim and dour,/ Wrapped stout against the cauld«. Begge personers karakter samt det berømte uvejr er således indlagt. Modsat: »And when he cam to Hedingsholm,/ Into the yaird rade he;/ And there alane stude his sister dear,/ A' clad in cramoisie«. Andre formler behandles på samme måde. Sir Alexander er naturligvis opmærksom på sagen og omtaler den i forordet (p. xxviii—xxix); men selvom man giver ham ret i, at han kun har indføjet, hvad der er »more or less contained in the spirit of the ballad«, synes det mere reelt at følge de matte originaler, der jo har haft samme skikkelige funktion som alle andre mundtligt overleverede digtes formelsprog, og som altså er typisk for genren.

Bogen virker imidlertid sympatisk. Skal man indføre en engelsktalende i vore folkeviser, må man stadig foretrække E. M. Smith-Dampiers A Book of Danish Ballads, Princeton 1939, med den praktisk talt fuldstændige gengivelse af Olriks tobinds udvalg, inclusive den mesterlige fortale. Men denne bog er nu udsolgt, og da den nye oversættelses sprog ikke lægger store hindringer ivejen, kan man meget vel anbefale Sir Alexander Grays lette og behagelige servering, ihvertfald som hors d'oeuvre.

*Erik Dal.*

*Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Herausgegeben vom Deutschen Volksliedarchiv. 3. Bd.: Balladen. Unter Mithilfe mehrerer Fachgenossen gemeinsam mit Erich Seemann und Walter Wiora hrsg. v. John Meier. 3. Teil 2. Hälfte. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1954.*

For 20 år siden, i Danske Studier 1935, kunne Gunnar Knudsen introducere et nyt storværk af største interesse også for dansk forskning: første halvbind af Deutsche Volkslieder, udgivet af det tyske folkevisearkiv i Freiburg under ledelse af den fremragende, allerede dengang aldrende forsker John Meier. I de flg. år skred værket effektivt frem; fem store hæfter, halvtredie bind, så lyset i 1930rne, men krigen standsede udgivervirksomheden og hæmmede arkivets arbejde på forskellig måde; samtidig gav den dog, medens nyindsamling og egentligt udgiverarbejde lå stille, mulighed for gennemarbejdelse af materialegrupper, især ikke-tyske, der hidtil ikke var så grundigt kendte, at de tilfulde kunne udnyttes af den sammenlignende forskning.

Da forholdene bedredes, stilede man mod værkets videreførelse, og med økonomisk og videnskabelig støtte fra overordentlig mange sider har man nu kunnet fortsætte, hvor man slap. Under alle disse omskiftelser har John Meier været Volksliedarchivs virksomme leder, indtil han gik bort 3. 5. 1953, 88 år gammel. Det nye halvbind har han fulgt endnu i korrekturerne, men forordet må begynde med mindeord om ham. Det er skrevet af professor Erich Seemann, der nu er institutionens chef, medens prof. Wiora er leder af de musikvidenskabelige studier.

Hvis alt går vel, tør man håbe på fortsættelse i rimeligt tempo; manuskriptet til over 30 numre, vel to fulde bind, venter på trykning. Initiativet til udgaven tog John Meier allerede 1905, arkivet oprettedes 1914 og har nu 280.000 optegnelser, direkte forberedelser til udgaven begyndte 1928 og udgivelsen altså 1935; og man må imødese en halv snes bind, hvis den oprindelige, alle genrer omfattende plan skal gennemføres.

Det, der udmærker denne udgave fremfor andre monumentaludgaver og især for de udtrykkelige forbilleder DgF og Child, er, at det materiale og de studier, der ligger bag udgivelsen, har nået den bredde og dybde, der tillader under eet at fremlægge texter, melodier og behandling af begge deles udviklingshistorie og slægtskabsforhold.

Dette fører til nærmere tilknytning og inspiration de to forskningsgrene imellem, end tilfældet er blevet i Danmark, hvor DgFs melodier måtte vente et par generationer, eller i England-Amerika, hvor Childs textudgave først nu får det første af sine melodibind.

Det brede anlæg af Deutsche Volkslieder medfører også, at andre landes folkedigtning og melodier ofte bliver ret udførligt belyst. I det nye hæfte træffer vi netop en gruppe ballader, der har særlig tilknytning til Danmark, nærmere betegnet til DgF 126, den berømte og vidt debatterede vise om Kong Valdemar og hans søster Kirstine, der dræbes af kongen, da dronningen beviser, at Kirsten har ladet sig forføre. Forholdet mellem denne vise og den tyske Der grausame Bruder (DVl 68) drøftedes både af Grundtvig i DgF III og af Grüner-Nielsen i DgF X. Nu foreligger hele det tyske materiale, rigtignok betydelig yngre end vore adelsopskrifter, idet den ældste textvariant er optegnet af Goethe

i Elsass 1771. Og her udbygges, hvad man iøvrigt næppe nogensinde har betvivlet, nemlig at den tyske vise er en afledning af den danske, som simpelthen er vandret Tyskland over, vel at mærke i en ældre form end den, vi kender fra den danske tradition.

Til bedømmelsen af denne giver John Meier iøvrigt et meget vigtigt bidrag, der fortjener at efterprøves. Som bekendt har forholdet mellem hovedpersonerne, disses karakter og de store afvigelser i den nordiske traditions grene givet stof til de stærkeste meningsuoverensstemmelser mellem danske forskere, og ikke mindst har man grublet over kongens psyke, kongen, der dræber den elskede søster og derefter i sorg og rædsel forstøder dronningen. Den uhyggelige handling har især affødt psykologisk-æstetiske spekulationer; herimod sætter Meier en real betragtning, idet han vil opfatte drabet som en privatjustits, som kongen i egenskab af slægtens overhoved er berettiget eller endog forpligtet til at udøve overfor den, der ved sit moralske fald har plettet slægtens ære. Men dette ældgamle slægtsretlige forhold er allerede glemt i den bevarede danske tradition, der således må opfatte drabet som grusomhed og sadisme, og som til tider udmaler denne i grelle farver, hvad de tyske texter, der hviler på ældre dansk tradition, ikke i samme grad gør.

Bedømmelsen af forholdet vanskeliggøres derved, at de danske kilder lader os i uvished om, hvor sent denne privatjustits kendes i Danmark. At visse forsyndelser i gammel germansk ret betragtedes som slægtsskændsel, som berettigede slægten til at straffe den skyldige med døden, med salg som træl eller på anden vis, er velkendt, og blandt forbrydelser af denne art var gifte eller ugifte kvinders ulovlige elskovsforhold velnok de mest fremtrædende. Men i 12. årh., tiden forud for tilblivelsen af vore vigtigste retskilder, landskabslovene, synes det, som om slægtens betydning reduceres til fordel for — på den ene side — statsmagtens og — på den anden side — enkeltfamiliens. I landskabslovene er der kun bevaret det specielle tilfælde, at »hvis det gaar saa ilde, at Husbonden tager en anden Mand i Sengen med sin Ægtehustru«, har han ret til at dræbe begge uden senere bøde, blot bevisligheder fremlægges på landstinget (skarpest i den ældste redaktion af Valdemars sjællandske lov, Arvebod og Orbodemaal II, 1, der her citeredes efter Danmarks gamle Love paa Nutidsdansk I 1945; jf. til spørgsmålet også Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie 2. udg. 1947, især s. 199, 224, 232, og K. G. Westmans ufuldførte skrift Den svenska nämnden, Sthlm. 1912, især s. 67 med noter og s. 111).

Karl v. Amira har haft svært ved i sit store værk om germansk dødsstraf (Die germanischen Todesstrafen, Abhdl. der Bayerischen Akad. d. Wiss. Phil.-hist. Klasse XXXI, 3, München 1922, 7 ff) at finde nordiske sidestykker til de mange gamle retstilfælde og -regler fra andre germanske områder, der omhandler sådanne forhold. Meget interessant har han derimod påpeget exempler fra nordisk folkedigtning, der vedrører især forældrenes forstødelse af deres forførte datter (DgF 271, 83, 109, med nordiske paralleller, Thieles folkesagn II 136), hvortil kommer exempler især fra svensk lovgivning på mindre drastiske følger af forsyndelsen. Amira nævner derimod ikke DgF 126, og til bedømmelse af John Meiers nyvurdering af dennes centrale konflikt må det overvejes, i hvor høj grad de parallelle træk i andre folkeviser etc. tør antages for afspejlinger af gammel jura, og hvorlænge en faktisk privat-

justits kan tænkes at have holdt sig i Danmark. Men hvordan man vender og drejer sagen, ender man i de kvælende problemer om visens alder og historiske gehalt; thi selvom man antager, at den hårdnakkede benyttelse af navne fra Valdemar I.s kreds er sekundær, ukendt for visens ældste (tabte) former, er det dristigt at datere visen så langt tilbage, at en retspraxis, der er for gammel til at finde udtryk i landskabslovene, skulle kunne præge den afgørende. Og tilknytningen til de kendte navne er i sig selv ihvertfald så gammel i visen, at de er vandret med til Tyskland, skønt dette lands overlevering er grundet på en dansk form, der er ældre end den nu kendte. Kunne man end tænke sig, at gammel retspraxis kunne leve længere i slægter, der ligesom stod over landskabslovgivningens bondemilieu, så svækkes dette argument for Meiers hypotese af den stærke skepsis, hvormed nutidens historikere ser på visens beretninger om slægtskab og andre fakta, der unægtelig også, når den samlede overlevering tages i betragtning, er noget modstridende.

— I stærk modsætning til de mange optegnelser af Der grausame Bruder står den enlige text fra Karpatherbjergene, først trykt 1931, der i DVl er optaget som nr. 69, Rache aus Eifersucht. Så sen og forkludret den er, antager udgiverne dog, at den er af middelalderlig rod og opstået ved, at DgF 126 i en sen dansk form kontamineres med Der grausame Bruder til en ny visetype, kun bevaret i denne ene opskrift.

Ikke mindre dristige konsekvenser af en isoleret vise drages i forbindelse med DVl 71, den frisiske Bai Rädder; denne har formel interesse ved at opvise både mellemkvæd, omkvæd og stevstamme, hvad udgiverne meget naturligt forklarer ved påvirkning fra nordisk visesang, som den også ligner ved at være en dansevise. Men paralleller til indholdet og til melodien kendes ikke fra det tysk-skandinaviske område, derimod fra det slaviske. Visen repræsenterer en type, »die verleumderische Schwägerin«, der er middelalderlig, men som i det germanske område kun kendes i denne frisiske vise, der tænkes digtet på frisisk under påvirkning af dansk viseform. Udgiverne synes ikke at have set eller taget notits af, at Grundtvig i DgF II 586 nævner den frisiske vise som »beslægtet« med DgF 109 Møen på bålet (og derigennem med DgF 108 og 101); han citerer dog kun de 3 sidste vers (i overs.: Så mange blodsdråber af hende sprang / så mange voxlys skal over hende brænde. Der kom to duer flyvende hvid' / og hented søsteren til himmerig. Der kom to duer ravnesort' / og hented broderen til helveds port). Og deres ikke særlig specifikke udtryk vejer næppe tungt i forhold til den fundamentale forskel, at den frisiske vise lader en svigerinde anklage en uskyldig for hor, hvorefter en af tre brødre dræber den således anklagede — mens DgF 109 og dens nordiske sidestykker enstemmigt lader broderen opfordre søsteren til utugt og derefter anklage hende overfor familien, der sætter hende på bålet; jfr. ovenfor.

— Af disse få antydninger vil det forstås, at Deutsche Volkslieder ikke blot er monumentet i tysk viseforskning, men at det også for nordiske visestudier er en publikation af eminent betydning; og den taknemlighed, hvormed John Meier og hans stab fra første færd har omfattet Grundtvig som forbillede og H. Grüner-Nielsen som en ofte nævnt og benyttet medarbejder, havde vi grund til at gengælde allerede fra udgivelsen af de første hæfter. Hertil føjer sig nu glæden ved at se den store udgaves videreførelse.

*Erik Dal.*

*Jahrbuch für Volksliedforschung. Im Auftrage des Deutschen Volksliedarchivs mit Unterstützung von Erich Seemann herausgegeben von John Meier. 8. Jahrgang. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1951. 236 s.*

— Så fyldige indledningerne til viserne i Deutsche Volkslieder er, har den tyske forskergruppe naturligvis ofte haft behov for at kunne publicere videregående monografier såvelsom studier over emner, der ikke direkte berører udgaven. Et sådant forum skabtes i Jahrbuch für Volksliedforschung (I—VII 1928—41). Denne vigtige rækkes 8. bind skulle have været publiceret i 1944, men satsen tilintetgjordes under et bombardement af Leipzig. På grundlag af de gamle korrekturark har man nu kunnet genfremstille bindet, der udkom 1951. John Meiers studier over de tre ballader med nordiske relationer, der netop er nævnt, fylder c. 60 sider. Bogens største bidrag er Seemanns Deutsch-litauische Volksliedbeziehungen, et exempel på, at vigtige opgaver har kunnet løses, medens man ventede.

*Erik Dal.*

## FINLANDS SVENSKA FOLKDIKTNING

*Finlands svenska folkdiktning. VII. Folktro och trolldom. 4. Folktro om naturen. Utg. av V. E. V. Wessmann. Svenska litteratursällskapets i Finland Förlag, Helsingfors 1955. = Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 349. XVI + 448 s.*

Svenska litteratursällskapets skriftrække har forlængst nået et så imponerende omfang, at man har måttet opgive at skrive numrene med romertal. Og blot serien Finlands svenska folkdiktning kan være svær nok at hitte rede i. Denne store kildepublikation begyndte efter mange års forberedelser at udkomme 1917 og havde til hensigt at publicere alle trykte og skrevne folkeminder fra det svenske kulturområde i de finske kystegne. Planlæggelsen (vedtaget 1909) skyldtes den gamle pioner Ernst Lagus, og den forskergeneration, der sluttede op om værket, er ikke mere fuldtallig, men har fået efterfølgere.

For at afrunde den store opgave lagdes i 1946 en ændret plan; efter denne skal beskrivende etnologisk og filologisk materiale udskydes, og de 7 dele (suppleret med en 8.) med hver sin afdeling af de egentlige folkeminder skal være seriens nu næsten opnåede mål. Samtidig regnes almindeligvis indsamlinger fra tiden efter 1939 og iøvrigt alt materiale indsamlet efter hvert enkelt binds fremkomst for uvedkommende; dette skyldes ikke blot ønsket om at slippe for supplementer etc., men også erkendelsen af, at det samfund, hvori materialet blev hentet og dets første dele udgivet, efterhånden har ændret sig, således at udgaven kan siges at være »redan ett stycke av det förgångna, traditionen om en tradition« (Wikman).

De 8 sektioner i den samlede udgave, hvis karakteristiske omslag enhver folkemindeinteresseret kender så vel, er 1: eventyr (2 dele i 4 bind), 2: sagn (3 dele i 4 bind), 3: ordsprog, 4: gåder, 5: folkeviser (1

den ældre folkevise 1934, 2 sanglege, under forberedelse), 6: folkedans (A dansemelodier, under forberedelse, B dansebeskrivelser 1938), 7: folketro og trolddom (5 dele i 6 bind), 8: lege og spil, under forberedelse. Ialt mangler således kun 3 bind af 21, før rækken er afsluttet.

Når denne orientering gives her, skyldes det ikke blot fremkomsten af 7. dels sidste bind, men også, at en af den svenskfinske kulturforsknings ledende mænd, prof. K. Rob. V. Wikman, nylig har givet en oversigt over arbejdets gang, hvorfra de fleste af ovenstående oplysninger stammer (Svenska folkminnen, Ett stort verk inför avslutningen, se Finsk Tidskrift CLV 1954). Selve det nye bind, der ligesom en række andre er udgivet af V. E. V. Wessman, falder i to dele. En systematisk del opregner folketro om vejret, verdensrummet med dets himmellegemer og naturforeteelser, jorden, årsvæxten, ny og næ. Systematikken gælder de ting, som man tror noget om, evt. tager varsler for; et meget stort alfabetisk afsnit må derfor vejlede til overblik også over de ting, man tager varsler af, helt op til telefontråde og andre ledninger, hvis syngen varsler vejrskifte eller forskellig slags dårligt vejr.

Efter værkets almindelige plan fremlægges kun folkeminderne selv, der gøres intet forsøg på fortolkning, historiske eller geografiske udredninger el. lg.; det er en helt anden opgave. Da yderligere en hel del af den folkelige visdom på sådanne felter lader sig udtrykke i et par sætninger, er et bind som dette ikke egentligt læsestof; men som en letoverskuelig fremlæggelse af et centralt og delvis arkaisk led i den folkelige åndskultur er det af stor interesse og tjener til at øge respekten for den finlands-svenske befolknings omfattende initiativ og resultater.

*Erik Dal.*

*Rettelser.* I næstsidste afsnit af August F. Schmidts artikel om »Isbjørnen«, DSt 1954 183, bedes »Umanak 1837—48« rettet til »Umanak 1837—46«, og datoen 28.9.1857 skal efter Wibergs præstehistorie være 28.6.1857.